

Ιόνιο Πανεπιστήμιο – Τμήμα Πληροφορικής
Εισαγωγή στην Επιστήμη των Υπολογιστών
2015-16

Λειτουργικά Συστήματα

(διαχείριση επεξεργαστή, μνήμης και Ε/Ε)

<http://di.ionio.gr/~mistral/tp/csintro/>

Μ.Στεφανιδάκης

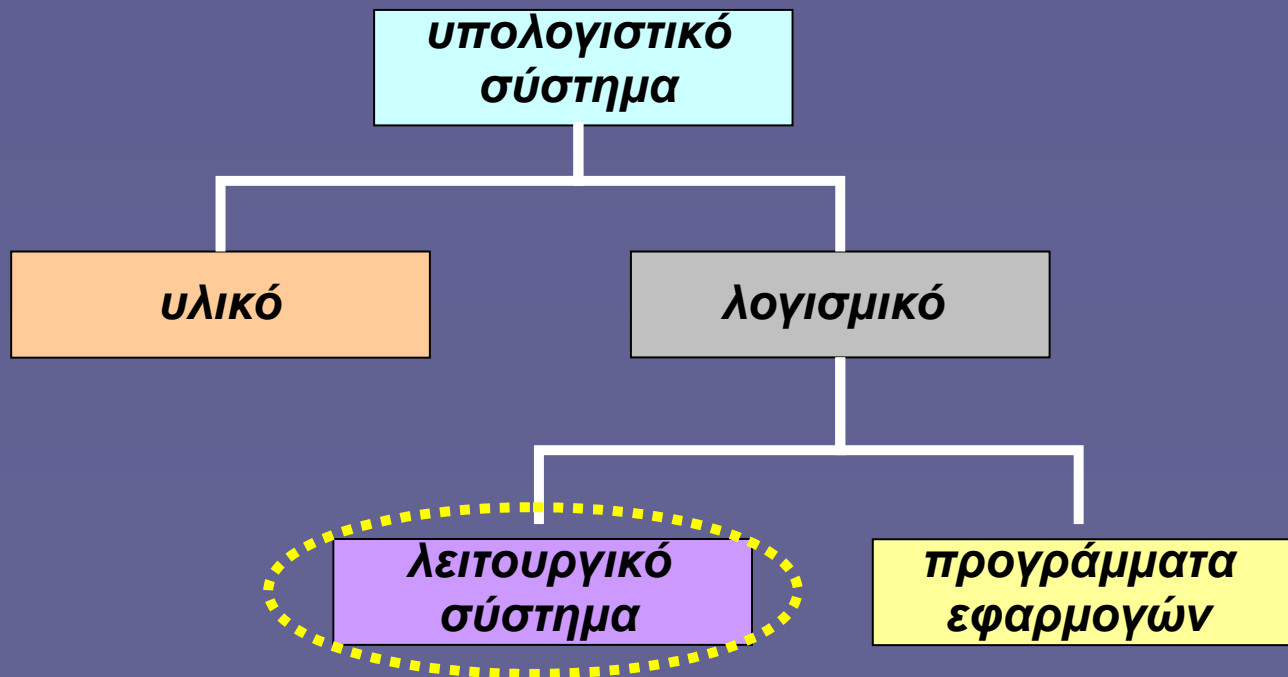
Τι είναι ένα λειτουργικό σύστημα (ΛΣ);

- Εισαγωγή

- Operating System (OS)
- Λογισμικό – ο “γενικός επιβλέπων” ενός υπολογιστικού συστήματος
 - Εκτέλεση προγραμμάτων εφαρμογών
 - Διαχείριση υπολογιστικών πόρων
 - Επεξεργαστής
 - Μνήμη
 - Συσκευές E/E
 - Ενδιάμεσο μεταξύ χρήστη και υπολογιστή
 - Παρέχει κοινές/συχνά χρησιμοποιούμενες λειτουργίες εφαρμογών
 - “Βιβλιοθήκες” (libraries) λειτουργικού συστήματος

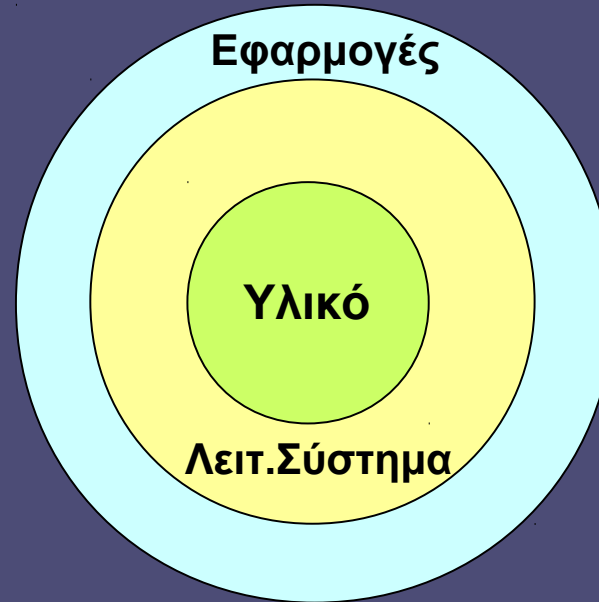
Το Λειτουργικό Σύστημα ως μέρος του υπολογιστή

- Εισαγωγή

Μια άλλη απεικόνιση

- Εισαγωγή

- Το Λειτουργικό Σύστημα ως κέλυφος (shell) μεταξύ των εφαρμογών χρήστη και του υλικού
- Οι εφαρμογές χρήστη δεν έχουν δικαιώματα διαχείρισης του υλικού

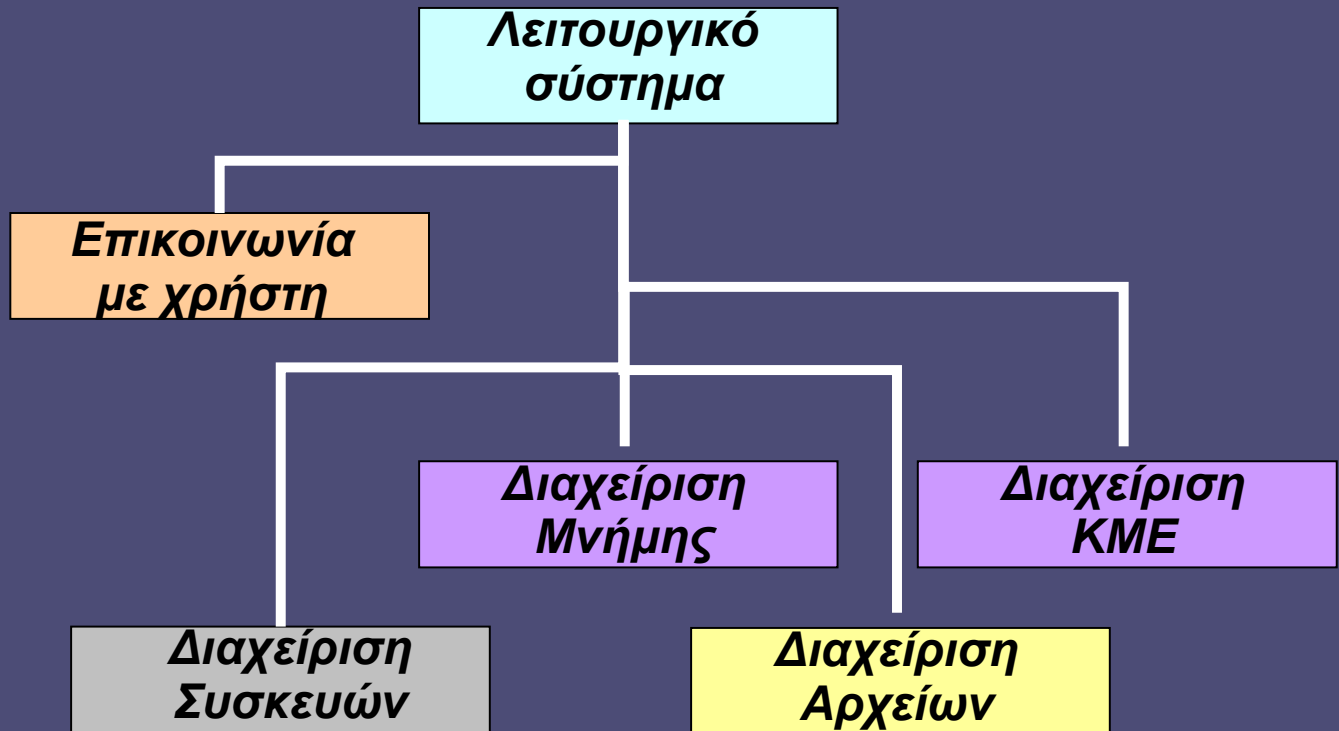
Η εξέλιξη των Λειτουργικών Συστημάτων

- Εισαγωγή

- **Ανάλογα με την εξέλιξη των υπολογιστών:**
- **Τα πρώτα μεγάλα συστήματα (mainframes)**
 - Λ.Σ. δέσμης (batch operating systems)
- **Συστήματα με πολυπρογραμματισμό (multiprogramming)**
 - Λ.Σ. με δυνατότητες χρονοπρογραμματισμού
- **Προσωπικοί Υπολογιστές**
 - Λ.Σ. ενός χρήστη (single user operating system)
- **Παράλληλα συστήματα (πολλές ΚΜΕ)**
 - Σύνθετα Λ.Σ. για κατανομή εργασίας
- **Κατανεμημένα συστήματα (μέσω δικτύου-internet)**
 - Λ.Σ. με πρόσθετες ικανότητες (συντονισμός, μηνύματα, ασφάλεια δεδομένων..)

Διαχείριση πόρων

- Εισαγωγή

- Είναι η επικοινωνία με τον χρήστη μέρος του Λ.Σ;

Μονοπρογραμματισμός

- Εισαγωγή
- Διαχείριση μνήμης

- Τα πρώτα χρόνια των υπολογιστών...
- Στην μνήμη βρίσκονται
 - Ένα μοναδικό πρόγραμμα
 - Το λειτουργικό σύστημα
- Απλή διαχείριση μνήμης
- Αν το μέγεθος του προγράμματος είναι πολύ μεγάλο;
- Πότε μπορεί να εκτελεστεί άλλο πρόγραμμα;

**Λειτουργικό
Σύστημα**

**Πρόγραμμα:
κώδικας και
δεδομένα**

μνήμη

Πολυπρογραμματισμός

- Εισαγωγή
- Διαχείριση μνήμης

- Πολλά προγράμματα στη μνήμη
- “Ταυτόχρονη” εκτέλεση
 - Στην πραγματικότητα διαδοχική εκτέλεση εντολών από κάθε πρόγραμμα
 - Φαινομενικά τα προγράμματα εκτελούνται “παράλληλα”
- Οι υπολογιστικοί πόροι πρέπει να μοιράζονται μεταξύ των προγραμμάτων
 - Αναγκαία η διαιτησία
 - Ρόλος του Λειτουργικού Συστήματος!

**Λειτουργικό
Σύστημα**

Πρόγραμμα1

Πρόγραμμα2

Πρόγραμμα3

Πρόγραμμα4

μνήμη

Πολυπρογραμματισμός (συνέχεια)

- Εισαγωγή
- Διαχείριση μνήμης

- Το Λειτουργικό Σύστημα διατηρεί πληροφορία για κάθε εκτελούμενο πρόγραμμα (διεργασία)
 - Process Control Block (PCB) ή Task Control Block (TCB)
- Όταν διακόπτεται η εκτέλεση:
 - Αποθήκευση τιμής program counter (PC)
 - Τρέχουσα διεύθυνση εκτελούμενης εντολής
 - Αποθήκευση τιμών καταχωρητών
- Όταν ξεκινά πάλι η εκτέλεση:
 - Αποκατάσταση αποθηκευμένων τιμών
 - Το πρόγραμμα συνεχίζει την εκτέλεση από το σημείο που διακόπηκε

Τεχνικές διαχείρισης μνήμης

- Εισαγωγή
- Διαχείριση μνήμης

- Πώς θα εξασφαλιστεί η διαθεσιμότητα της μνήμης για τα προγράμματα που εκτελούνται “ταυτόχρονα”
- Που βρίσκεται το πρόγραμμα;
 - Χωρίς εναλλαγή
 - Το πρόγραμμα παραμένει συνεχώς στη μνήμη
 - Με εναλλαγή (swapping)
 - Μέρος του προγράμματος μπορεί να εναλλάσσει θέση μεταξύ μνήμης και δίσκου κατά την εκτέλεση

Χωρίς εναλλαγή: διαμέριση (partitioning)

- Εισαγωγή
- Διαχείριση μνήμης

- Κάθε πρόγραμμα έχει τον δικό του χώρο (διαμέριση) στη μνήμη
 - Όλο το πρόγραμμα σε συνεχόμενες θέσεις μνήμης
 - Αντικατάσταση προγραμμάτων μετά τον τερματισμό
 - Εισαγωγή νέων
 - Πιθανή δημιουργία κενών τμημάτων
 - Αντιμετώπιση κενών με συμπίκνωση (compaction)
 - Αργή διαδικασία!
 - Το Λ.Σ. διατηρεί λίστα χρησιμοποιούμενων τμημάτων μνήμης

Με εναλλαγή: Σελιδοποίηση (1)

Πρόγραμμα 1

Σελίδα 1

Σελίδα 2

Πρόγραμμα 2

Σελίδα 1

Σελίδα 2

Σελίδα 3

Πρόγραμμα 3

Σελίδα 1

Σελίδα 2

Κύρια μνήμη

Πλαίσιο 1

Πλαίσιο 2

Πλαίσιο 3

Πλαίσιο 4

Πλαίσιο 5

Πλαίσιο 6

Πλαίσιο 7

- Κάθε πρόγραμμα χωρίζεται σε σελίδες (**pages**)
- Η μνήμη χωρίζεται σε πλαίσια (**frames**)
 - Σελίδες και πλαίσια: ίδιο μέγεθος
 - Αποδοτικότερη χρήση μνήμης (λιγότερα κενά)
 - Πώς λύνεται το πρόβλημα της ανεπαρκούς μνήμης;

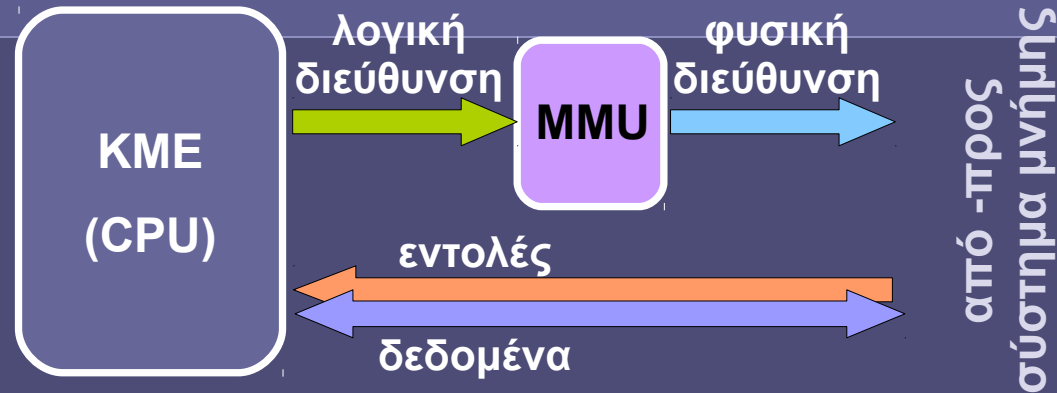
Σελιδοποίηση (2)

- Εισαγωγή
- Διαχείριση μνήμης

- Οι σελίδες έχουν προκαθορισμένο μέγεθος
 - π.χ. 4KBytes
- Μπορούν να τοποθετηθούν σε οποιοδήποτε πλαίσιο μνήμης
- Ενδεχομένως να μην βρίσκονται όλες στη μνήμη
 - Ανάκληση από δίσκο όταν τις χρειαστεί το πρόγραμμα
 - Σελιδοποίηση κατ'απαίτηση (demand paging)
- Πρακτικά...
 - Το πρόγραμμα βλέπει διαφορετική διεύθυνση μνήμης από την πραγματική (φυσική) του πλαισίου
 - Εικονική μνήμη (virtual memory)
 - Απαιτείται η τήρηση πινάκων αντιστοίχισης διευθύνσεων
 - Για τη λειτουργία της εικονικής μνήμης είναι απαραίτητη η συνδυασμένη υποστήριξη από το υλικό (ΚΜΕ) και το λειτουργικό σύστημα

Εικονική μνήμη: τι παρέχει το υλικό

- Εισαγωγή
- Διαχείριση μνήμης

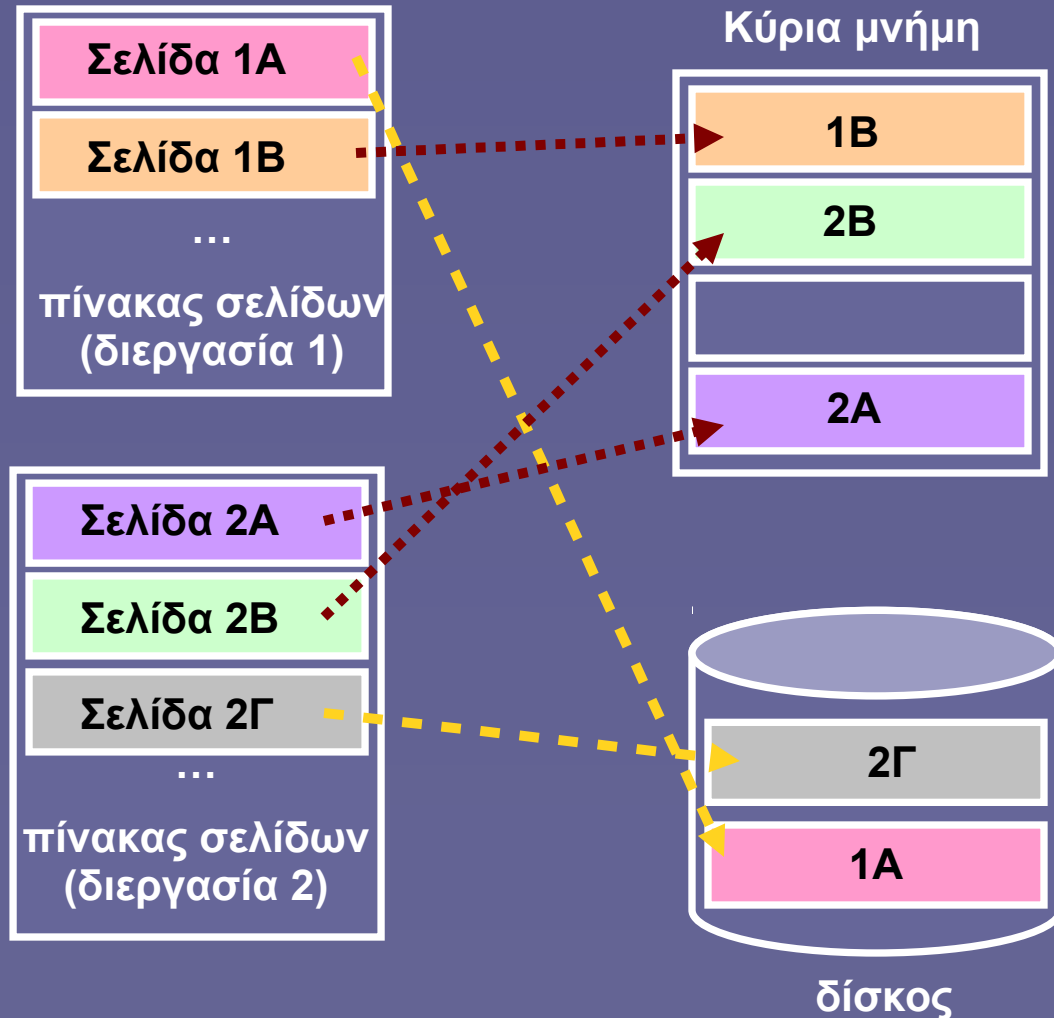
- Ένα πρόγραμμα “βλέπει” **λογικές** διευθύνσεις
 - Εικονική Μνήμη (virtual memory)
 - Μετάφραση σε **φυσικές** διευθύνσεις μνήμης
 - Από το σύστημα διαχείρισης μνήμης (**memory management unit – MMU**) που βρίσκεται επίσης μέσα στον επεξεργαστή
 - Για τη μετάφραση, αναζήτηση σε **πίνακες σελίδων**
 - Αποθήκευση των πιο πρόσφατων μεταφράσεων στην KME

Εικονική μνήμη: τι παρέχει το Λ.Σ.

- Εισαγωγή
- Διαχείριση μνήμης

Κάθε διεργασία έχει τους δικούς του πίνακες σελίδων!

Κατά την εναλλαγή διεργασιών αλλάζει και ποιος πίνακας θα χρησιμοποιηθεί για τη μετάφραση

Σελιδοποίηση κατ'απαίτηση

- Εισαγωγή
- Διαχείριση μνήμης

Σε πολλά συστήματα η μετάφραση των διευθύνσεων γίνεται σε 2 επίπεδα:
Ο χώρος προγράμματος χωρίζεται σε τμήματα (segments) και τα τμήματα με τη σειρά τους χωρίζονται σε σελίδες

- Οι σελίδες των προγραμμάτων (κώδικας-δεδομένα) βρίσκονται αρχικά μόνο στον δίσκο
- Το ΛΣ τις σημειώνει ως “**απούσες**” από τη μνήμη
- Όταν προσπελαστεί μια “απούσα” σελίδα, δημιουργείται ένα σφάλμα εκτέλεσης (**page fault**)...
- ...και το ΛΣ τη φορτώνει σε ένα πλαίσιο στη μνήμη
- Ενδεχομένως εκτοπίζοντας πίσω στον δίσκο μια άλλη σελίδα από τη μνήμη
 - Η τελευταία σημειώνεται ως “**απούσα**”
- **Page faults**: μεγάλο κόστος σε κύκλους αναμονής
 - 1-10M κύκλοι

Προγράμματα, εργασίες και διεργασίες

- Εισαγωγή
- Διαχείριση μνήμης
- Διεργασίες

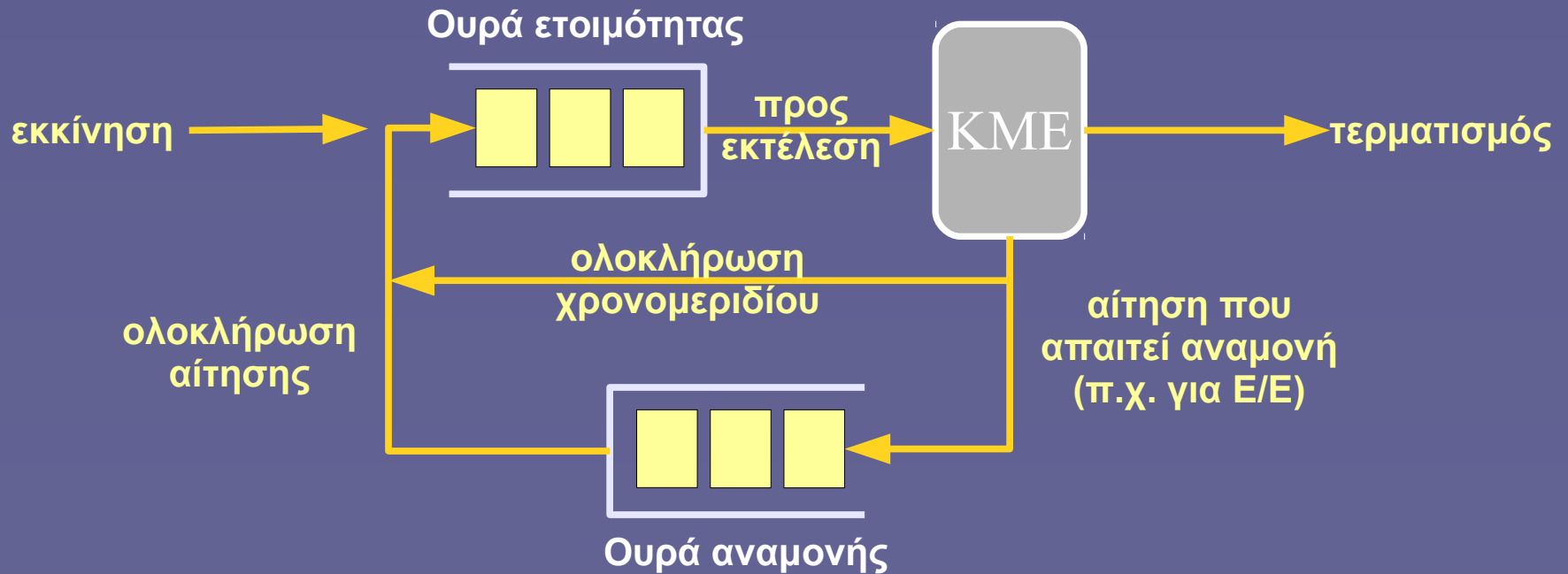
- **Πρόγραμμα (program)**
 - Ανενεργό σύνολο εντολών (στον δίσκο)
- **Εργασία (job)**
 - Πρόγραμμα που έχει επιλεγεί για εκτέλεση
 - Στον δίσκο ή στη μνήμη
- **Διεργασία (process)**
 - Πρόγραμμα υπό εκτέλεση
 - Στη μνήμη
 - Εκτελείται ή αναμένει για χρήση πόρων
 - Μπορεί να διακοπεί οποιαδήποτε στιγμή “παρά τη θέλησή της” από το Λ.Σ. (προεκτοπισμός – preemption)

Χρονοδρομολόγηση (scheduling)

- Εισαγωγή
- Διαχείριση μνήμης
- **Διεργασίες**

- **Καταστάσεις διεργασίας**
 - Έτοιμη προς εκτέλεση (ready)
 - Εκτελούμενη (running)
 - Σε αναμονή (waiting/blocked)
 - Για τη χρήση υπολογιστικών πόρων
- **Όταν πολλές διεργασίες είναι έτοιμες, ποια θα εκτελεστεί;**
 - Απόφαση χρονοδρομολογητή (scheduler)
 - είναι μέρος του Λειτουργικού Συστήματος
 - Κριτήριο Επιλογής
 - “Όποιος ήρθε πρώτος” (first-in first-out – FIFO)
 - Χρησιμοποιώντας προτεραιότητες
 - Ανάλογα με προθεσμίες (συστήματα real-time)

Ουρές διαχείρισης διεργασιών

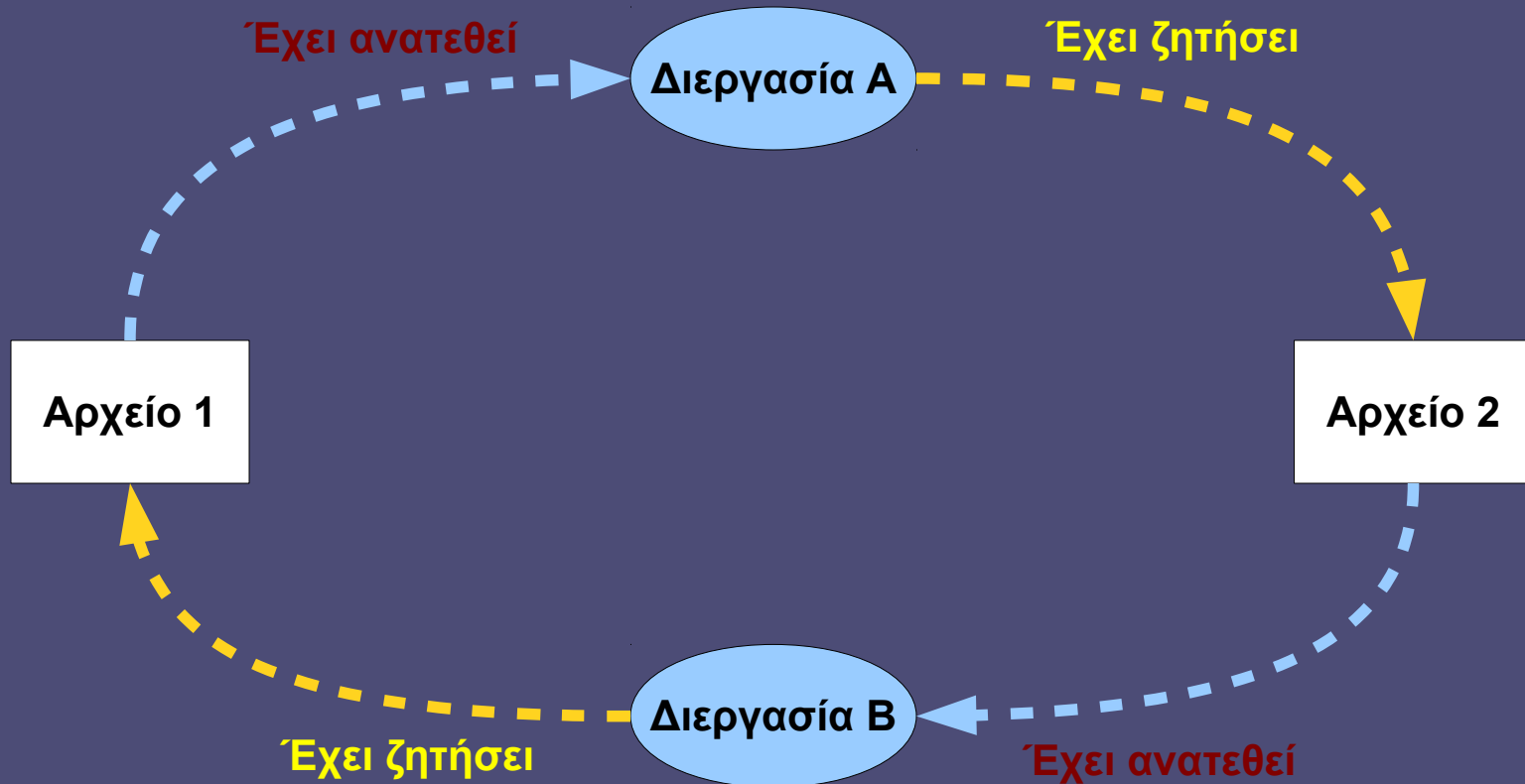

Συγχρονισμός διεργασιών

- Εισαγωγή
- Διαχείριση μνήμης
- Διεργασίες

- Στη χρήση διαμοιραζόμενων πόρων
 - Οι κοινοί πόροι μπορούν να χρησιμοποιούνται μόνο από μία διεργασία κάθε στιγμή
- Αναμονή υπολοίπων διεργασιών
- Εμφάνιση καταστάσεων σύγκρουσης
 - Αδιέξοδο
 - Λιμοκτονία

Αδιέξοδο

- Τα αρχεία είναι κοινόχρηστοι πόροι!

Αδιέξοδο (συνέχεια)

- Εισαγωγή
- Διαχείριση μνήμης
- Διεργασίες

- **Συνθήκες εμφάνισης**
 - Αμοιβαίος αποκλεισμός στη χρήση των πόρων
 - Παρακράτηση περισσότερων από έναν πόρο
 - Κυκλική αναμονή
- **Αν επιτρέψουμε την εκτέλεση διεργασίας μόνο εάν όλοι οι πόροι που ζητά είναι ελεύθεροι;**
 - Κίνδυνος λιμοκτονίας
 - Η διεργασία μπορεί να μην εκτελεστεί “ποτέ”

Διαχείριση συσκευών

- Εισαγωγή
- Διαχείριση μνήμης
- Διεργασίες
- Διαχείριση συσκευών

- **Συσκευές εισόδου-εξόδου (E/E)**
 - Διαχείριση από ΛΣ μόνο
 - Η απευθείας προσπέλαση των συσκευών E/E είναι απαγορευμένη στις εφαρμογές χρήστη!
 - Ρύθμιση χρήσης από διεργασίες
 - Οι συσκευές E/E είναι ένα τυπικό παράδειγμα διαμοιραζόμενων (κοινόχρηστων) πόρων!
 - Παρακολούθηση ολοκλήρωσης αιτήσεων E/E
 - Και επανεκκίνηση των διεργασιών που αναμένουν τα δεδομένα E/E
 - Το εξειδικευμένο πρόγραμμα συστήματος που “συνομιλεί” με τη συσκευή E/E ονομάζεται “οδηγός” της συσκευής (device driver)